

MERILA ZA VPIS NA UNESCOVA SEZNAMA NESNOVNE KULTURNE DEDIŠČINE

Primeri izbranih vpisanih enot in primer metliškega obredja

ANJA SORŠAK

Najbolj kontroverzni deli poganjaj za Unescovo Konvencijo o varovanju nesnovne kulturne dediščine so bili gotovo oblikovanje, poimenovanje in dogovor o namenu seznamov (Hafstein 2009: 93). V končnem tekstu konvencije je mogoče najti tri vrste seznamov. Na nacionalni ravni so to popisi nesnovne dediščine, na mednarodni pa dva, v tekstu konvencije bolj izpostavljena, seznam: Reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva (v nadaljevanju: Reprezentativni seznam) in Seznam nesnovne kulturne dediščine, ki jo je najmo nemudoma zavarovati (v nadaljevanju: Seznam nujnega varovanja).

Kaj pravzaprav spada na Reprezentativni seznam, so pojasnil s dolötvitvijo meril, ki so zapisana v Izvedbenih smernicah za uresničevanje Konvencije o varovanju nesnovne kulturne dediščine. Za vpis elementov je tako določenih pet meril:

1. element predstavlja nesnovno kulturno dediščino, kot je definirana v členu konvencije;
2. vpis elementa na seznam bo prispeval k zagotavljanju vidnosti in drugi zavesti o pomembnosti nesnovne kulturne dediščine ter k spodbujanju dialoga, s čimer bo odseval kulturni raznolikost po svetu in izražal človeško kulturno identitetos;
3. ukrepi za varovanje so oblikovani za zaščito in promocijo elementa;
4. element je bil nominiran s pomočjo največjega možnega sodelovanja skupnosti, skupine in, kjer je to primerno, posameznikov, ki so nosili dediščine, ter z njihovo prostovoljno predhodno privolitvijo;
5. element je vključen v register nesnovne kulturne dediščine, ki obstaja na teritoriju – države pogodenice/ držav pogodenic, ki element predlagajo za vpis, kot je določeno v 11. in 12. členu konvencije (Unesco 2010: 2. odstavek).

Merila za vpis na Seznam nujnega varovanja so precej podobna. Razlike je le v dveh merilih, ki za vpis na ta seznam izpostavljata postopek za povzetovanje z državami v primerih izjemne nujnosti varovanja (Unesco 2010: 2. odstavek).

Merila za vpis na Seznam nujnega varovanja so precej podobna. Razlike je le v dveh merilih, ki za vpis na ta seznam izpostavljata postopek za povzetovanje z državami v primerih izjemne nujnosti varovanja (Unesco 2010: 2. odstavek).

1. Mag. Anja Soršak, politologinja, članica Folklorna skupina Tiso Rožanc, Ljubljana; anjasorsak@gmail.com.

Razmišljanja

odstavek). Po vpisu novembra 2011 je na Seznamu nujnega varovanja vpisanih 27 elementov, na Reprezentativnem seznamu pa 232 elementov nesnovne kulturne dediščine (Unesco 2012a). Med slednjimi so tudi trije izbrani plesi iz Češke in Hrvaške.

Češki plesi nabornikov, poimenovani *Slovácky Verbunk*, so improvizirani plesi, ki so na Reprezentativni seznam vpisani od leta 2008, v danšnjem času pa jih izvajajo skupine v večini mest in vsej regiji Slovačke (Unesco 2012a). Izvor plesov je mogoče najti v naborih vojakov v 18. stoletju, zanje pa je znadila spontanost, improvizacija ter individualni izraz, ki vključujejo tudi tekovanje v sklopih. Hrvatom je leta 2009 na Unescov Reprezentativni seznam uspel vpisati spomladanski procesij *Ljelje/kraljice*Gorjana (Unesco 2012b), ki jo izvajajo mlada dekleta iz vase Gorjan v Slavoniji, razdeljeni na deset kraljev s sabljami in moškimi pokrivali ter okoli per kraljev, ki na svojih glavah nosijo bele vence. Na binkoštu nedeljo gre do hiše do hiše, kralji v plesu uporabljajo svoje sablje, kraljice pa njihov ples komentirajo v pesmi. Prav to spomladansko procesijo, ki jo sami sicer imenujejo *Slovenske*

Turn. (Metlika, 25. 4. 2011, Gaj Kužar.)

23

Razmišljanja

Prošnjačka v igri rešetca. (Metlika, 25. 4. 2011, Gaj Kužar.)

kraljice, ima v svojem programu tudi Zagrebški folklorni ansambel Lado. Na koncertu novembra 2011 so ples v programu že oglaševali kot nesnovno kulturno dediščino, ki je vpisana na Unescov seznam. Meriti so bili uspešni se z eno nominacijo plesne dediščine, saj je od novembra 2011 na Reprezentativni seznam vpisano tudi *njemo kolo iz Dalmacije*, katerega glavna značilnost je izvajanje brez glasbenih spremljave, njegova oblika pa klub izvorno spontanih karavkov v sklopu kulturnih *Artevov in klubov* postaja vse bolj standardizirana (Unesco 2012c).

Kako pa je stanje pri nas? Bojan Knific (2010: 130) je v enem od svojih člankov poudarjal, da ni dvoma, da na Slovenskem ne bi imeli dovolj zanimivih, utrečno dokumentiranih, za celotno nacionalno kulturo in širji prostor pomembnih in resniči 'živih' pojavorov plesnega izročila, vendar za zdaj v nacionalnem Registeru žive kulturne dediščine, kaj šele na Unescovih seznamih, nimamo še nič od rega. Ko je lep primer vračanja plesnega izročila nazaj v prostor in čas, Knific navaja Metliško folklorno skupino Ivan Navratil z izvajanjem metliškega obredja na velikonočni pondeljek. Glade na določiti Konvencije o varovanju nesnovne kulturne dediščine in na Merila za vpis v Register žive kulturne dediščine (Slovenski etnografski muzej 2012) metliško obredje tja prav gotovo spada. Obredje namreč dragoceno prispeva k kulturni raznolikosti, je pomemben del življenja na območju Belih krajine, predstavlja pomemben vir za razumevanje zgodovinskih procesov, pojavorov ter njihove povezanosti s sedanjo kulturo, glede na domene nesnovne dediščine v Unescovi konvenciji pa ga lahko

umeinsteini med uprizoritvene umetnosti. Metliško obredje prebivalci Metliki prepoznajo kot skupino dediščino, ki je kraj in tudi sirs območje pomembna, obredje pa tudi stroka prepoznava, dokumentira in proučuje kot pomembno sestavno kulturo, ki svojstveno izpiruje živilenski slog domačega okolja. Dediščina je bila po daljsem zatišju ozivljena, Metliška folklorna skupina Ivan Navratil pa jo kot nosilka v danšnjem času hrani in pred svojih članov *stalo preseva na mlajše generacije*. Vesko levo na velikonočni pondeljek je metliško obredje v izvirnem času in prostoru (je vedno v Metliki, čeprav s pungter preseljeno na trg) javno predstavljeno, mogoče pa je videti tudi v odrških postavirah ob drugih priložnostih. Že v preteklosti so nosilci obredja pri njegovem proučevanju in dokumentirjanju sodelovali s strokovnjaki, to priravnjenost pa Metliško folklorno skupino Ivan Navratil še vedno kaže.

Glede na vse navedeno, je bilo metliško obredje majha letos predlagano za vpis v Register žive kulturne dediščine. Delovna skupina Koordinatorja varstva žive kulturne dediščine se je sestala konec junija in metliško obredje potrdila kot primerno za vpis v register. Ko bodo vsi postopki vpisani končani, se bo metliško obredje pridružilo že vpisanim enotam (npr. slofolski pasjori, cerkljanska laufarja, bovorje gostivanja, obhodi puštnih oravcev, skromnjava, obhodi kurentov, drežniški in ravenški pust, pisanje pŕhov po prazniku sempav, izdelovanje papirnatih rož), obredje pa bo lep primer vpisa enega od pojavorov plesnega izročila, ki bo lahko služil kot spodbuda tudi za vpis drugih enot s tega področja.

Razmišljanja

Literatura:

- Dežulovič, Boris
2010 Hrvatska, svetovna dediščina. *Dnevnikov objektiv*, str. 13 (20. november).
- Hafstein, Valdimar Tryggvi
2009 Intangible heritage as a list: From masterpieces to representation. V: *Intangible Heritage*, ur. Laurajane Smith in Natsuko Akagawa, 93–111. New York: Routledge.
- Knific, Bojan
2010 Folkloriziranje plesnega izročila: Prostorske, časovne in družbenje razsežnosti ljudskih in folklornih plesov. *Etnolog* 20: 115–134. Dostopno prek: www.etno-muzej.si/pdf/0354-0316_20_knific_folkloriziranje.pdf (1. februar 2012).
- Skounti, Ahmed
2009 The authentic illusion: Humanity's intangible cultural heritage, the Moroccan experience. V: *Intangible Heritage*, ur. Laurajane Smith in Natsuko Akagawa, 74–92. New York: Routledge.
- Slovenski etnografski muzej
2012 *Merila za vpis v Register žive kulturne dediščine*. Dostopno prek: http://www.nesnovnadedicinska.si/sites/default/files/MERILA_2012_SEM.pdf (1. februar 2012).
- Unesco
2010 *Operational Directives for the implementation of the Convention for the safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*. Dostopno prek: <http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?lg=en&pg=00011> (15. februar 2012).
- Unesco
2012 *Intangible Heritage Lists*. Dostopno prek: <http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?lg=en&pg=00011> (15. februar 2012).
- Unesco
2012a *Slovácky Verbunk. Recruit Dance*. Dostopno prek: <http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?lg=en&pg=00011&RL=00235> (1. februar 2012).
- Unesco
2012b *Spring procession of Ljelje/Kraljice (queens) from Gorjani*. Dostopno prek: <http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?lg=en&pg=00011&RL=00359> (1. februar 2012).
- Unesco
2012c *Njemo kolo, silent circle dance of the Dalmatian hinterland*. Dostopno prek: <http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?lg=en&pg=00011&RL=00359> (1. februar 2012).

Gospaska vrsta pri igri Al' je kaj trden ta vaš must.

(Metlika, 25. 4. 2011, Gaj Kužar.)

25